

JEAN MEYENDORFF

DE ORTHODOXE KERK

VERLEDEN EN HEDEN

UITGEVERIJ ORTHODOX LOGOS

DE ORTHODOXE KERK

VERLEDEN EN HEDEN

UITGEVERIJ ORTHODOX LOGOS

DE ORTHODOXE KERK

Verleden en heden

Jean Meyendorff

Oorspronkelijke titel: L'Orthodoxie – hier et aujourd'hui
(Editions du Seuil, Paris)

Uit het Frans vertaald door Jos Mertens pr.

Nederlandse redactie door:

Kevin Custers

Uitgevers Maxim Hodak & Max Mendor

Boekomslag design en layout door:

Max Mendor

© 2023, Uitgeverij Orthodox Logos, Nederland

www.orthodoxlogos.com

ISBN: 978-1-80484-076-4

ISBN: 978-1-80484-077-1

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/
of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie,
microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande
schriftelijke toestemming van de uitgever.

J E A N M E Y E N D O R F F

DE ORTHODOXE KERK

V E R L E D E N E N H E D E N

U I T G E V E R I J O R T H O D O X L O G O S

INHOUDSOPGAVE

Inleiding van de vertaler	7
Voorwoord	13
1. De apostelen, de apostolische geschriften en de primitieve Kerk	18
2. Het christelijke keizerrijk en de Kerk. De oecumenische concilies	32
3. Het schisma en de pogingen tot hereniging	52
4. Het erfgoed van Byzantium: canonieke structuur, liturgie, spiritualiteit en monnikenwezen	73
5. Tegenover de islam. De geloofsbelijdenissen van de 17 ^e en 18 ^e eeuw	95
6. De Russische kerk van het begin tot 1917.	114
7. De uitdaging van de communistische staat	131
8. De Orthodoxe Kerk tegenwoordig.	152
1. Het oecumenisch patriarchaat van Constantinopel	155
2. Het patriarchaat van Alexandrië	159
3. Het patriarchaat van Antiochië	160
4. Het patriarchaat van Jeruzalem	161
5. Het patriarchaat van Moskou	162

6. De kerk van Servië	170
7. De kerk van Roemenië	173
8. De kerk van Bulgarije	177
9. De kerk van Griekenland	180
10. De kerk van Georgië	184
11. De kerk van Cyprus	186
12. Het aartsbisdom van de Sinaiï	187
13. De kerk van Albanië	187
14. De kerk van Polen	188
15. De kerk van Tsjechoslowakije	189
16. De kerk van Finland	191
17. De diaspora en de missies	192
9. Leer en spiritualiteit	199
10. Ecclesiologische standpunten	218
Besluit	237
Over de Auteur	242

INLEIDING

VAN DE VERTALER

De ontmoeting van paus Paulus VI met patriarch Athenagoras heeft de orthodoxe kerk meer dan in het verleden in het middelpunt van onze belangstelling geplaatst. Wanneer we hier in Nederlands over de oecumenische dialoog spreken, dan bedoelen we wel een dialoog van heel het christendom, maar in onze ervaringswereld is dat een gesprek van de kerken van de reformatie en de katholieke kerk. De derde deelnemer aan het gesprek, de orthodoxie, kennen we alleen uit de verte. Wat wij daarvan weten is meestal uit reformatische of katholieke bron afkomstig en bij velen van ons is deze kennis beperkt tot enige gegeven van de liturgie en tot de katholieke of de protestantse visie op de leer en de geschiedenis van de orthodoxe kerk. Vanuit het Westen gezien lijkt de orthodoxie een mysterieuze wereld en toch moet ook dit een levende christelijke wereld zijn, met haar eigen problemen en beroeringen, zoals ten overvloede blijkt uit de persberichten die haar in het wereldnieuws brengen. Wij krijgen berichten over de houding van de orthodoxie als geheel en van sommige orthodoxe bisschoppen ten opzichte van het concilie en ten opzichte van de Wereldraad van Kerken, we vernemen reacties van verschillende orthodoxe bisschoppen op de ontmoeting van de oecumenische patriarch en de paus. Zo komen vragen bij ons op naar de leef- en denkwereld van

de orthodoxie, maar als wij het orthodoxe christenheid beter willen begrijpen, dan volstaat op deze vragen geen antwoord dat alleen licht werpt op losse feiten en dan kunnen deze feiten eigenlijk ook enkel begrepen worden vanuit de dieper liggende vraagstellingen. Hoe ziet de orthodoxie zichzelf? Hoe verantwoordt zij haar geloof? Hoe ziet zij de katholieke kerk en het reformatorische christendom? Welke visie heeft zij op haar eigen geschiedenis en op die van heel het christendom? Hoe ziet zij de oecumenische beweging en hoe vat zij haar lidmaatschap van de Wereldraad van Kerken op? Hoe is de verhouding van de orthodoxie aan deze zijde van het ijzeren gordijn tot die aan de overkant?

Het beste antwoord op deze vragen kan ons door een orthodox worden gegeven. Om deze reden leek het me nuttig een werk van en over de orthodoxie te vertalen. Nu zijn er meerdere auteurs die de westerse wereld over de orthodoxe kerk willen inlichten: de auteur van dit werk wijst in zijn voetnoten vooral naar Boelgakov, Lossky en Evdokimov. Een voordeel van het werk van Meyendorff is, dat het niet te uitvoerig en te zwaar is; hij stelt dan ook geen te hoge eisen aan de theologische en historische kennis van zijn lezers en zodoende kan hij een bredere lezerskring bereiken.

Een belangrijke vraag is deze: wie is Jean Meyendorff en is hij representatief voor de orthodoxe wereld?

Jean Meyendorff is een orthodox priester en theoloog. Hij is een Fransman van Russische afkomst, te Parijs gedoctoreerd in de letteren en thans professor aan het Sint Vladimir Seminarie te New York.

In hoeverre zijn werk representatief is voor de orthodoxie? Hier moeten we onderscheid maken. Meyendorff besteedt veel aandacht aan de geschiedenis van de orthodoxe kerk. Hier kunnen we in hem een vertegenwoordiger zien van de meer vooruitstrevende richting, voor wie de bekrompen anti-roomse stokpaatjes van de vroegere orthodoxie hebben afgedaan.

Verder gaat hij in op de theologie van het christelijk Oosten. Hier bestaat een zeer grote verscheidenheid van opvattingen en men kan in feite niemand als representatief beschouwen voor 'de' orthodoxe theologie. Al neemt de auteur in kwesties als die van het *Filioue* en van de onbevleete ontvangenis het meer traditionele orthodoxe standpunt in – er zijn ook de nodige moderne theologen die zelf vinden, dat deze vraagstukken door de polemiek en de bijbehorende mentaliteit ver buiten hun proporties zijn geraakt – over het algemeen kan men de opvattingen van Meyendorff als een middenpositie en als gematigd vooruitstrevend karakteriseren. In zijn visie op de oecumenische beweging neemt hij een eigen standpunt in, dat ons echter het denken van veel orthodoxe kringen duidelijk maakt. Zijn kijk op de katholieke kerk en op de kerken van de reformatie typeert die orthodoxe kringen, die van de oude vooroordelen afstand hebben genomen; toch doet ook deze opvatting ons nog vrij eng aan: ze wekt soms enigszins de indruk van een oecumenische visie vanuit een apologetische loopgraaf te zijn. Is de reformatie wel zo vlot met het *sola scriptura* getypeerd? Misschien heeft de schrijver zelf zijn opvattingen over wat voor 'de' roomse leer doorgaat wel enigszins herzien na de intussen gehouden sessies van het tweede Vaticaanse concilie; maar wellicht was het van tevoren voor een buitenstaander ook niet gemakkelijk te onderscheiden wat nu juist 'het' katholieke standpunt was en werden bepaalde contrareformatorische opvattingen overgewaardeerd.

Meyendorff beschrijft de orthodoxe kerk als gelovig orthodox en legt getuigenis af van zijn geloof in de orthodoxe leer. Hij trekt een principiële scheidingslijn tussen deze leer enerzijds en de katholieke en reformatorische opvattingen anderzijds. Ook verdedigt hij het orthodoxe geloofscriterium en de orthodoxe ecclesiologie. In zoverre zijn opvattingen van de leer van de katholieke kerk afwijken kan ik deze als gelovig katholiek niet onderschrijven. Ook in de verhouding

tussen geloof en rede, die terloops ter sprake komt, deel ik de mening van de auteur niet. Ik achtte het echter niet dienstig, mijn eigen opvattingen naast of tegenover die van de schrijver te plaatsen. Er is literatuur te over, waarin men in deze het katholieke of reformatorische standpunt kan leren kennen; bovendien zou een als oecumenisch bedoeld werk dan tegen zijn eigen doelstelling in geplaatst worden in het apologetisch of polemisch vlak, apologetisch en polemisch in de ouderwetse zin van deze woorden.

Maar het getuigenis van de orthodoxie kan zeer waardevol zijn ook voor wie het niet in zijn geheel kan aanvaarden. Het kan elementen bevatten, die in de katholieke of de reformatorische leer niet de vereiste nadruk hebben gekregen, en juist op deze aspecten wil ik liever in enkele punten de aandacht vestigen.

1. De orthodoxe theologie staat dicht bij het volk en dicht bij de liturgie. Staat de onze, ook in haar vernieuwing, niet te zeer op het plan van de intellectuelen en te ver van het gewone volk af? Wanneer het katholieke volk niet altijd het veranderde denken kan bijhouden, ligt dit dan wellicht niet alleen aan oorzaken van historische aard en gebrek aan verlichting?
2. De orthodoxe theologie is concreet en ze staat in rechtstreeks verband met het geestelijk leven. Gelukkig hebben ook wij goede vorderingen in deze richting gemaakt, maar is het achterblijven van de moraaltheologie in de vernieuwing niet een teken dat juist aan het concrete terrein van het geestelijk leven nog niet voldoende aandacht werd besteed?
3. In de orthodoxe theologie over de heilige Drie-eenheid kunnen we ons denken over God zeer verrijken; op een prachtige wijze scheidt ze een harmonie tussen de ongenaakbare transcendentie van God en zijn nabijheid voor de mens.

4. De laatste ontwikkelingen op het tweede Vaticaanse concilie met betrekking tot het bisschopsambt wijzen tevens op de grote positieve waarde van dit ambt op zich; een waarde die men in het Oosten steeds heeft gezien, al was het in de onderwaardering van het primaat van de bisschop van Rome – dat overigens in het Westen een juridische overwaardering had gekregen en ook theologisch eenzijdig benaderd was.
5. De orthodoxie gaf een concrete gestalte aan de sacramentele theologie, een gestalte die haar in zeer nauw verband bracht met de moraal en het christelijk leven waar hier een vernieuwing wordt nagestreefd mag ook gewezen worden op de zeer oude traditie van oosterse kerkvaders.
6. De visie van de orthodoxe kerk op haar verleden wijkt af van de gebruikelijke westerse geschiedschrijving. Al zijn de grootste eenzijdigheden aan beide kanten stilaan verdwenen, toch lijkt het me – al ben ik geen historicus – dat er aan beide zijden nog veel onvolledigheden en gekleurde voorstellingen bestaan die de vrucht zijn van de polemische denkwijze van het verleden. De kennismaking met elkaars visie kan thans voor beide bevorderlijk zijn om hier zo objectief mogelijk te werk te gaan.

Bij de vertaling heb ik getracht de gedachten en de strekking van de schrijver zo nauwkeurig mogelijk weer te geven. De auteur zelf gebruikt grotendeels een westerse terminologie om misverstanden te vermijden. Zelf ben ik in die richting nog iets verder gegaan: zo zal men bijvoorbeeld in het Oosten een ‘plaatselijk concilie’ noemen wat wij onder een ‘regionaal concilie’ verstaan. Dan vestig ik nog in het bijzonder de aandacht op de vertaling van twee woorden. Het Franse woord *orthodoxe* betekent zowel orthodox (als aanduiding van de gelovige van de orthodoxe kerk en haar leer) als rechtgelovig.

Bij de schrijver gaan deze twee betekenissen altijd samen. Als vertaler moest ik in ieder afzonderlijk geval bezien, welke betekenis daar het zwaarste weegt. Ook gebruikt de schrijver dikwijls de uitdrukking *communion avec Dieu*, binding met God, maar in deze vertaling gaat een belangrijk element van deze gemeenschap, dat de schrijver daarbij ongenoemd steeds in de gedachte heeft, namelijk de heilige communie, verloren. Daar ik dit element in het Nederlands dus niet heb kunnen handhaven, vestig ik er hier de aandacht op.

Gronsveld
Jos Mertens

OVER DE AUTEUR

Jean Meyendorff werd in 1926 in Neuilly, Frankrijk, geboren uit Russische emigrantenouders. Hij studeerde theologie aan het orthodox Seminarie Sint Sergius te Parijs en geschiedenis en letteren aan de Sorbonne. In deze laatste vakken doceerde hij en later doceerde hij patrologie aan het Sint Vladimir Seminarie te New York. In 1959 werd hij orthodox priester gewijd.

Uitgeverij Orthodox Logos

- *De Orthodoxe Kerk: Verleden en heden* – Jean Meyendorff
- *Biecht en communie* – Alexander Schmemmann
- *Verliefd Zijn op het Leven* – Samensteller: Maxim Hodak
- *De Orthodoxe Kerk* – Aartspriester Sergei Hackel
- *De mensenrechten in het licht van het Evangelie* – Nicolas Lossky
- *Geboren in Haat Herboren in Liefde* – Klaus Kenneth
- *Hegoumena Thaisia van Leouchino: brieven aan een novice*
- *Het Jezusgebed* – Een monnik van de oosterse kerk
- *Gebedenboek Voor Kinderen: Volgens De Orthodox Christelijke Traditie*
- *Dagboek Van Keizerin Alexandra* – Keizerin Alexandra
- *Mijn ontmoeting met Archimandriet Sophrony* – Aartspriester Silouan Osseel
- *Stap voor stap veranderen* – Vader Meletios Webber
- *De Weg Naar Binnen* – Metropoliet Anthony (Bloom) Van Sourozh
- *Geraakt door God's liefde* – Klooster van de Levenschenkende Bron Chania
- *De Heilige Silouan de Athoniet* – Archimandrite Sophrony
- *The Beatitudes: A Pathway to Theosis* – Christopher J. Mertens
- *De Kracht van de Naam* – Metropoliet Kallistos van Diokleia
- *De Orthodoxe Weg* – Metropoliet Kallistos van Diokleia
- *Serafim Van Sarov* – Irina Goraïnoff
- *Feesten van de Orthodoxe Kerk – een Leerzaam Kleurboek*
- *Catechetisch woord Over Het gebed van het Hart* – Aartspriester Silouan Osseel
- *Naar de Eenheid?* – Leonide Ouspensky
- *Bidden Met Ikonen* – Jim Forest
- *Onze Gedachten Bepalen Ons Leven* – Vader Thaddeus Van Vitovnica
- *Alledaagse Heiligen En Andere Verhalen* – Archimandriet Tichon (Sjevkoenov)
- *Geestelijke Brieven* – Vader Jozef De Hesychast *Nihilisme* – Vader Serafim Rose
- *Gods Openbaring Aan Het Menselijk Hart* – Vader Serafim Rose

- *In De Kaukazus* – Monnik Mercurius
- *Terugkeer* – Archimandriet Nektarios Antonopoulos
- *Weest ook gij uitgebreid* – Archimandriet Zacharias (Zacharou)

- *Our Orthodox Holy Family* – Deacon David Lochbihler, J.D.
- *Prayers to Our Lady East and West* – Deacon David Lochbihler, J.D.
- *The Joy of Orthodoxy* – Deacon David Lochbihler, J.D.
- *The Inner Cohesion between the Bible and the Fathers in Byzantine Tradition* – S.M. Roye
- *St. Germanus of Auxerre* – Howard Huws
- *Elder Anthimos Of Saint Anne's* – Dr. Charalambos M. Bousias
- *Orthodox Preaching as the Oral Icon of Christ* – James Kenneth Hamrick
- *The Final Kingdom* – Pyotr Volkov

UITGEVERIJ ORTHODOX LOGOS

www.orthodoxlogos.com

In dit helder geschreven boek, wordt vanuit een orthodox perspectief een zeer gedetailleerde visie gegeven op de geschiedenis, de theologie en de spiritualiteit van de Orthodoxe Kerk.

De auteur stelt zich in deze op als een vertegenwoordiger van een meer vooruitstrevende visie voor ieder die zich niet langer kan vinden in de beperkte opvattingen van de anti-Roomse stokpaardjes van de oudere theologen, en beschrijft de Orthodoxe Kerk, als een gelovig orthodox, door een principiële scheidingslijn te trekken tussen deze leer enerzijds, en de katholieke en reformatorische opvattingen anderzijds.

Meyendorffs kijk op de Katholieke Kerk en op de kerken van de reformatie is typerend voor die orthodoxe kringen die afstand hebben genomen van de oude vooroordelen. Katholieken en protestanten zullen zijn opvattingen daarom niet altijd kunnen delen, maar het getuigenis van de orthodoxie zal ook voor zij die het niet in zijn geheel kunnen aanvaarden waardevol en leerzaam zijn.

UITGEVERIJ ORTHODOX LOGOS

ISBN: 978-1-80484-076-4

TILBURG, NEDERLAND

WWW.ORTHODOXLOGOS.COM